

ВІДГУК

офіційного опонента Локшиної Олени Ігорівни,
доктора педагогічних наук, професора, члена-кореспондента НАПН України,
завідувачки відділу порівняльної педагогіки Інституту педагогіки НАПН України
на дисертацію Христенко Ольги Мирославівни
«Теоретико-методичні засади розвитку системи цінностей студентів у медичних
закладах вищої освіти України (друга половина XX – 20-ті рр. XXI ст.)», подану
на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю
13.00.01 — загальна педагогіка та історія педагогіки

Актуальність обраної теми. Законом України «Про вищу освіту» формування особистості шляхом патріотичного, правового, екологічного виховання, утвердження в учасників освітнього процесу моральних цінностей, соціальної активності, громадянської позиції та відповідальності, вміння вільно мислити та самоорганізовуватися в сучасних умовах проголошено одним з основних завдань закладу вищої освіти. Розвиток вищої освіти як провайдера цінностей вільного, демократичного суспільства визначено пріоритетом у Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки.

Отримання Україною статусу кандидата на членство в ЄС інтенсифікує європейську інтеграцію національної освіти, що передбачає синхронізацію її стандартів з вимогами ЄС, в якому просування спільних європейських цінностей є пріоритетним. У Рамковій програмі «На шляху до Європейського освітнього простору і далі» (2021) просування демократичних цінностей визначено складовою мети європейського співробітництва у галузі освіти і навчання на період 2021-2030 років. Тому, тема дисертації Христенко Ольги Мирославівни «Теоретико-методичні засади розвитку системи цінностей студентів у медичних закладах вищої освіти України (друга половина XX – 20-ті рр. XXI ст.)» є актуальною.

Актуальність обраної теми підтверджує те, що дисертаційне дослідження здійснено у межах плану науково-дослідної роботи кафедри педагогіки вищої школи та суспільних дисциплін Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України як складова комплексних наукових тем «Професійна підготовка майбутніх фахівців медичної галузі на засадах міждисциплінарної інтеграції» (номер державної реєстрації 0119U001459) та «Спрямованість освітнього процесу на досягнення інтегральних результатів в умовах змішаного навчання під час підготовки

майбутніх фахівців медичної галузі» (номер державної реєстрації 0122U000034). Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (протокол № 8 від 15 червня 2023 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність. Проведена експертиза засвідчила високу ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, що передусім гарантує валідний науковий апарат дисертації. Дисертанткою грамотно сформульовано мету і завдання дослідження, які ґрунтуються на авторському концепті, що охоплює методологічний, історичний, теоретичний і практичний рівні.

Окресленій меті і дослідницьким завданням підпорядковано вибір методів дослідження. Використання дисертанткою таких теоретичних методів, як порівняльно-історичний, хронологічний, структурно-системного і компаративного аналізу, періодизації, узагальнення, і таких емпіричних методів як контент-аналіз і експертна оцінка уможливили здійснити ретроспективний аналіз ідей виховання у медичних закладах вищої освіти України у форматі авторської періодизації, дослідити організаційно-методичне забезпечення освітнього процесу підготовки лікарів у радянський період та в період незалежності України, визначити спільні і специфічні ознаки виховання студентів у радянських й українських медичних закладах вищої освіти з метою критичного розгляду й визначення доцільності застосування історико-педагогічного досвіду в сучасних умовах, розробити практичні рекомендації з питань виховання системи цінностей майбутніх фахівців медичної галузі.

Логіку авторського концепту розкриває структура дисертації, яка складається із вступу, п'яти розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 560 сторінок, з них основна частина роботи – 396 сторінок. Ілюстративний матеріал подано у 9 таблицях і 12 рисунках.

У Розділі 1 «Теоретичні основи проблеми цінностей у педагогіці» дисертантка обґрунтувала актуальність проблеми розвитку системи цінностей майбутніх лікарів у медичних закладах вищої освіти України зазначеного періоду з урахуванням як принципів історичної об'єктивності, так і викликів початку XXI століття. Відзначаємо важливість обґрунтування теми у контексті компаративістики – дослідниця переконливо

доводить, що прогресивні європейські традиції та успішні практики формування цінностей студентської молоді є перспективними в рамках реалізації методик виховання в українських медичних закладах вищої освіти.

У Розділі 2 «Теоретико-правові засади розвитку системи цінностей у педагогіці вищої школи радянського періоду» здобувачкою визначено низку педагогічних цінностей, які мали слугувати орієнтирами для організації навчально-виховного процесу у вищих медичних навчальних закладах УРСР. Внеском у сучасну педагогічну науку є результати емпіричних досліджень радянського періоду щодо ціннісних орієнтацій студентів закладів вищої освіти різних профілів та результати експертної оцінки переваг і недоліків виховання у радянський період.

Серед вагомих наукових результатів Розділу 3 «Організація виховного процесу у вищих медичних навчальних закладах УРСР (1950–1991): аксіологічний аспект» відзначаємо обґрунтування змістової структури виховної роботи у вищих медичних навчальних закладах УРСР з позиції аксіологічного підходу та виокремлення таких компонентів, як політико-ідеологічний, пропагандистський, контрпропагандистський, філософсько-етичний, атеїстичний, культурно-мистецький, фаховий, суспільно-трудовий.

До важливих результатів Розділу 4 «Розвиток системи цінностей в контексті української педагогічної науки та гуманітарної парадигми медичної освіти (1991 – 20-ті рр. ХХІ ст.) відносимо визначення зовнішніх і внутрішніх чинників, які впливали на розвиток системи цінностей у зазначений період; виокремлення змістових компонентів гуманітарної підготовки майбутніх лікарів та визначення цінностей, які мають виховуватися; виокремлення змістових компонентів формування культури мовлення майбутніх лікарів.

Авторська теоретична модель розвитку системи цінностей майбутніх медиків у Розділі 5 «Цінності сучасних студентів у медичних закладах вищої освіти України» забезпечує обґрунтування методики формування базових професійних цінностей студентів медичних закладах вищої освіти.

В умовах воєнного стану здобувачка визначила виховну просвітницьку роботу викладацького складу як вагомий внутрішній чинник розвитку системи цінностей студентів медичних закладах вищої освіти.

Висновки дисертації, які характеризуються логічністю та відповідністю поставленим завданням, узагальнюють результати дослідження, підтверджуючи твердження автора, сформульовані у вихідних положеннях, про те, що підготовка студентів медичних закладів вищої освіти як високодуховних, компетентних, патріотичних фахівців, здатних вирішувати актуальні проблеми охорони здоров'я України передбачає у майбутніх медиків наявність абсолютних (вічних), національних, громадянських, індивідуальних, професійних та інших цінностей на основі засвоєння історичних уроків виховання та з урахуванням сучасних викликів.

Валідність висновків і рекомендацій забезпечується автентичною джерельною базою. Дисертанткою проаналізовано 629 джерел, з яких 86 – іноземними мовами.

Обґрунтованість і достовірність отриманих результатів дослідження, наукових положень та рекомендацій підтверджено їхньою апробацією на конгресах, міжнародних і всеукраїнських науково-практичних та науково-методичних конференціях, круглих столах.

Отже, методологічна грамотність вихідних позицій дослідження, системний аналіз матеріалу, виявлення причинно-наслідкових зв'язків забезпечило високий ступінь обґрунтованості отриманих результатів дослідження О. М. Христенко.

Наукова новизна дисертації. Проведена експертиза засвідчує досягнення мети дисертаційного дослідження, що забезпечило отримання наукової новизни, яка полягає у комплексному аналізі розвитку системи цінностей майбутніх медиків як історико-педагогічного явища другої половини XX – 20-х рр. XXI ст. Це забезпечило обґрунтування теоретичної моделі розвитку системи цінностей майбутніх медиків у науковому й теологічному дискурсах; розроблення методики формування цінностей студентів медичних ЗВО у контексті вивчення гуманітарних, суспільних, інтегрованих дисциплін та позааудиторної виховної роботи; осмислення динаміки еволюції системи цінностей майбутніх медиків в умовах війни; розроблення моделі розвитку системи цінностей сучасних студентів у медичних ЗВО України.

Результати дослідження мають **практичне значення**. Вони можуть бути використані в освітньому процесі медичних закладів вищої освіти під час викладання студентам дисциплін «Філософія та основи академічної доброчесності», «Історія України та української культури», «Педагогіка та психологія вищої школи з основами риторики», елективних курсів «Філософія збереження здоров'я», «Політологія», «Демократія: від теорії до практики», «Громадянська культура і толерантність»; розроблення та викладання елективних курсів «Корекційна педагогіка», «Конфліктологія» й інших, призначених для здобувачів вищої освіти, які навчаються за освітньо-професійними програмами «Лікувальна справа» та «Фізична реабілітація».

Результати дослідження також можуть використовуватися у процесі підготовки навчально-методичних комплексів, інформаційних матеріалів до занять із гуманітарних, суспільних, інтегрованих дисциплін, призначених для здобувачів вищої медичної освіти; при складанні планів роботи органів студентського самоврядування, програм гуртків, клубів у медичних закладах вищої освіти України.

Повнота викладу результатів дослідження в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Основні положення дисертаційного дослідження О.М. Христенко висвітлено у 43 публікаціях, з яких: 1 монографія, 1 стаття у виданні, що індексується наукометричною базою Scopus, 2 – Web of Science, 18 статей у наукових фахових виданнях України категорії Б, 20 публікацій у колективних монографіях, збірниках наукових праць та збірниках наукових конференцій, 1 навчальний посібник.

Ознайомлення з публікаціями авторки дає підстави для висновку, що результати дисертаційного дослідження повною мірою відображено у наукових публікаціях О.М. Христенко. Таким чином, повнота викладу основних результатів рецензованого дисертаційного дослідження відповідає встановленим вимогам.

Ідентичність змісту реферату і основних положень дисертації. Зміст реферату та дисертаційної роботи є ідентичними. Основні наукові положення,

висновки, й рекомендації, представлені у рефераті, повною мірою розкрито у дисертації. Дисертацію підготовлено згідно вимог наукового стилю.

Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Ознаки академічного плагіату у дисертації О.М. Христенко відсутні.

Дискусійні положення/зауваження стосовно змісту дисертації. Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження О.М. Христенко загалом, у контексті наукової дискусії вважаємо за необхідне висловити зауваження і побажання.

1. Відзначаємо грамотність формулювання наукового апарату рецензованої дисертації, взаємозв'язок між усіма його складовими. Принагідно вважаємо, що включення рубрики «географічні межі дослідження» сприяло б уточненню статусу України у форматі УРСР у складі СРСР.

2. Система є однією з ключових наукових категорій дисертації О.М. Христенко. Здобувачка ґрунтовно досліджує сутність даного поняття, передусім у форматі «система цінностей», Водночас, включення положень теорії систем у методологічну основу дослідження забезпечило б орієнтири наскрізного осмислення зазначеної реальності.

3. Отримання Україною статусу кандидата на членство в ЄС у 2022 році інтенсифікує європейську інтеграцію національної освіти і науки. Необхідним є синхронізація з вимогами ЄС, яким повинна відповідати країна, що бажає стати її членом. У цьому контексті перспективним розглядаємо дослідження як системи засадничих цінностей ЄС (Договір про ЄС (1992), Лісабонська угода (2007), Європейський стовп соціальних прав (2017), Рамкова програма європейського співробітництва в галузі освіти і навчання «У напрямі до Європейського освітнього простору та за його межами» (2021 – 2030) (2021)), так і моделей вищої та зокрема вищої медичної освіти в університетах країн ЄС.

4. На нашу думку подальшого доопрацювання потребує авторська теоретична модель розвитку системи цінностей майбутніх медиків. Йдеться про збагачення моделі такою складовою, як зовнішні чинники (контекст), які

фактично формують перелік цінностей, що їх потребує суспільство та економіка у кожний конкретний часовий період. Окрім того, доопрацювання потребує блок «Методи» у контексті уточнення методів і форм. Рекомендаційною є доцільність розширення результативного блоку моделі за рахунок включення таких категорій, як критерії (можливо показники) сформованості.

5. Вважаємо, що наукова новизна презентує лише ключові наукові результати і тому висловлюємо думку щодо необхідності як розширення спектру, так і деталізації результатів, які представлено у науковій новизні. Йдеться, зокрема, про включення періодів і субперіодів (я би пропонувала етапів), які виокремлено в авторській періодизації розвитку системи цінностей студентів у медичних закладах вищої освіти України (друга половина XX – 20-ті рр. XXI ст.), авторського бачення поняття «цінність» тощо.

Поряд з тим, висловлені зауваження та побажання не є принциповими для загальної позитивної оцінки дисертації.

Загальний висновок. Дисертаційна робота «Теоретико-методичні засади розвитку системи цінностей студентів у медичних закладах вищої освіти України (друга половина XX – 20-ті рр. XXI ст.)» за змістом, висновками, одержаними результатами повністю відповідає вимогам п. 7, що визначені Порядком присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, який затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р., № 1197. Це дає підстави для присудження її автору – Христенко Ользі Мирославівни наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

1 грудня 2023 року

Офіційний опонент

доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України,
завідувачка відділу порівняльної педагогіки
Інституту педагогіки НАПН України

О.І. Локшина

Локшина О.І.
Ш-1/Вибалож